

КОМИСИЈА ЗА ОДНОСИ СО ВЕРСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ
И РЕЛИГИОЗНИ ГРУПИ

СТРАТЕГИЈА
ЗА РАЗВОЈ НА ВЕРСКИОТ ТУРИЗАМ
И ПОДДРШКА НА АКТИВНИТЕ
МАНАСТИРИ
2021-2026

Скопје,
декември, 2021

КОВЗРГ
КОМИСИЈА ЗА ОДНОСИ СО
ВЕРСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ
И РЕЛИГИОЗНИ ГРУПИ

СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ
НА ВЕРСКИОТ ТУРИЗАМ И
ПОДДРШКА НА АКТИВНИТЕ
МОНАСТИРИ
2021–2026

Скопје,
декември, 2021

Предлагач:
Комисија за односи со верските заедници и религиозните групи (КОВЗРГ)

Претставник на предлагачот:
м-р Даријан Сотировски, директор

Одговорно надворешно стручно лице за изработката:
проф. д-р Никола В. Димитров,
Факултет за туризам и бизнис логистика
Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

Консултирано надворешно стручно лице за изработката:
проф. д-р Арбен Ода,
Економски факултет
Државен универзитет во Тетово

Консултирани државни институции:
Министерство за култура
Агенција за промоција и поддршка на туризмот
Управа за заштита на културното наследство

Консултиран претставник на Владата:
Национален координатор за интеркултурализам, едно општество,
развој на културата и меѓуресурска соработка
Роберт Алаџозовски

Други значајни заинтересирани страни:
Македонска православна црква - Охридска архиепископија
Исламска верска заедница
Католичка црква
Евангелско-методистичка црква
Еврејска заедница на Република Македонија

Лектура:
д-р Бобан Карапејовски

Дизајн:
Александар Павловски

СОДРЖИНА НА ДОКУМЕНТОТ:

I. Процена на придобивките и на опфатот на верскиот туризам во досегашните национални стратегии за туризам	06
II. Анализа на тековната состојба	10
2.1. Вовед во методологијата за утврдување на тековната состојба	11
2.2. Глобален и регионален верски туризам	13
2.3. Анализа на домашните потенцијали за развој на верскиот туризам	19
2.3.1. Скопски регион	20
2.3.2. Полошки регион	40
2.3.3. Југозападен регион	55
2.3.4. Пелагониски регион	84
2.3.5. Вардарски регион	108
2.3.6. Источен регион	124
2.3.7. Југоисточен регион	148
2.3.8. Североисточен регион	173
2.4. Анализа на трендовите и други важни аспекти	188
III. Визија и цели	201
3.1. Визија	201
3.2. Цели	202
IV. Акциски план на Стратегијата за развој на верскиот туризам и поддршка на активните манастири 2021–2026 со предлог-активности	203
V. Преглед на дополнителни финансиски средства од Буџетот на Република Северна Македонија за реализација на „Стратегијата за развој на верскиот туризам и поддршка на активните манастири 2021–2026 г.“ по буџетски корисници	212
VI. Следење на имплементацијата на стратегијата и мерливост на резултатите	215

I. ПРОЦЕНА НА ПРИДОБИВКИТЕ И НА ОПФАТОТ НА ВЕРСКИОТ ТУРИЗАМ ВО ДОСЕГАШНИТЕ НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕГИИ ЗА ТУРИЗАМ

Во овој момент Република Северна Македонија е мултиетничка, мултикултурна и мултиконфесионална држава во која над 90 % од населението се верници, а егзистираат и регистрирани се 40 цркви, верски заедници и религиозни групи: 18 цркви, 10 верски заедници и 12 религиозни групи. Сите тие ги продолжуваат традиционално добрите меѓуверски односи на соработка и градење заемна доверба.

Според податоците на Државниот завод за статистика (ДЗС), во 2019 година е реализирана туристичка посета од 1.184.963 туристи, кои оствариле 3.262.398 ноќевања, со просечен престој од 2,7 дена. Податоците се за референтна 2019 година, бидејќи туризмот во таа година не беше ограничен како во 2020 година поради појавата на корона-вирусот.

Државниот завод за статистика собира податоци за повеќе области, меѓу кои и за туризмот и угостителството. Податоците се однесуваат за туристичката посета (број на туристи, ноќевања, домашни, странски, туристи по држави на доаѓање); потоа тие се класифицирани во целина, за државата, но и по туристички места (за градот Скопје, бањските, планинските, езерските места и за други места). Во Базата на податоци МАКСТАТ се обработени податоци и за туристичка посета по општини и региони.

Македонската статистика не обработува податоци за повеќе селективни видови туризам, меѓу кои и верскиот туризам. Така, не располагаме со статистички

податоци за посета и престој на туристи во активните манастири ниту, пак, за манастирите со конаци без монаштво, немаме податоци за капацитетот на верските угостителски деловни единици и објекти (број и вид на објекти за сместување – конаци, број на соби, легла, број на маси, седишта и др.). Се надеваме дека оваа Стратегија за развој на верскиот туризам и поддршка на активните манастири ќе иницира потреба за статистичка евиденција и на овие податоци, кои се важни за дефинирање на идните правци за развој на верскиот туризам во РС Македонија.

За главната процена и важните предуслови за потребата од верски туризам, од кои многу субјекти ќе имаат придобивки, говорат повеќе факти:

- Македонија се споменува во Библијата, во Стариот и во Новиот завет;
- Македонија е портата преку која христијанството влегува во Европа;
- Апостол Павле поминал и престојувал во Македонија на патот за Рим;
- императорот Јустинијан го формира градот Јустинијана Прима, кој е седиште на истоимената архиепископија;
- од Македонија започнува мисијата на светите браќата Кирил и Методиј, кои ги шират христијанството и писменоста во Средна Европа;
- Свети Климент Охридски на Плаошник го основа првиот универзитет;
- Свети Наум Охридски го основал манастирот на Охридското Езеро;
- во Македонија има археолошки локалитети што говорат за свети места од предисторијата (Кокино, Татичев Камен и др.) и од антиката (Трескавец, Зрзе и др.);
- во Македонија има археолошки локалитети со базилики од ранохристијанскиот период (II–VII век во Стоби, Хераклеја, Скупи, Охрид, Стибера, Бургала, Мордовис, Виничко Кале и др.) и, понатаму, во континуитет од средниот век до денес;
- од Македонија потекнува светицата Мајка Тереза (Спомен-куќата во Скопје);
- во Македонија има репрезентативни и значајни споменици што сведочат за османлискиот период;
- во Македонија се наоѓа и познатата Шарена џамија – една од најрепрезентативните џамии, која е дел од ИВЗ;
- во Македонија е лоцирана една од најстарите синагоги, која сведочи за постоењето на Евреите на овие простори и потекнува од III век пр. н. е.;
- денес во РС Македонија има 40 конфесии, кои располагаат со над 3000 разни верски храмови (2300 цркви и манастири, над 700 џамии, над 50 катедрали, синагоги и други верски објекти).

ЗОШТО СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ВЕРСКИОТ ТУРИЗАМ И ПОДДРШКА НА АКТИВНИТЕ МОНАСТИРИ ?

Во период од три децении изработени се околу триесет стратегии и потстратегии за развој на туризмот генерално и посебно за неколку селективни видови туризам: рурален, спортски, конгресен, здравствен и манифестациски туризам за традиции и настани.

Две стратегии се однесуваат во целина за туризмот во државата (Национална стратегија за туризам во Република Македонија 2009–2013 и 2016–2020), потоа повеќе стратегии и потстратегии за туризам и одредени селективни видови туризам на плански регион и општини (за Источниот плански регион, за општините Берово, Зрновци, Крушево, Охрид, Тетово, Винаца, Гевгелија, Пехчево, Кратово, Демир Капија, Гази Баба, Чаир, Студеничани и др.). Додека, пак, странско искуство на изработена стратегија за развој на верски туризам нема (со исклучок на Грција, каде што во нивните стратегии за туризам важно поглавје за туризмот се посветува на црквите и манастирите, а особено на византиските споменици). Значи, оваа стратегија за верски туризам е прва од ваков вид на Балканот.

Во сите стратегии и потстратегии верските објекти (цркви, манастири, дами, катедрали и др.) се обработени како културно наследство на државата, кое е составен дел од туристичките рути. Така што, при секоја туристичка посета на одредена локација каде што има атрактивни верски објекти, туристичките водичи ги носат туристите да ги „видат“, односно да ги посетат овие објекти и да добијат информации за објектот, но никаде нема тематски стационарен или нестационарен верски туризам.

Во моментот РС Македонија сè уште е непозната туристичка дестинација за верски туризам. За нејзина промоција како верска дестинација потребно е да се изработи стратешки документ во кој ќе биде дефиниран правецот и динамиката на активности за развој на верскиот туризам. Токму овој документ е првата Стратегија за развој на верскиот туризам со поддршка на активните манастири. Оваа Стратегија, како прва од ваков вид, има цел да даде преглед на сите потенцијали и на можностите за нивен понатамошен развој.

Преку Стратегијата се определуваат правците на развојот на верскиот туризам, кој директно ќе влијае на:

- зголемувањето на туристичкиот прилив од домашните и од странските туристи;
- засилување на верските туристички потенцијали и активните манастири;
- засилување на туристичките агенции што работаат во областа на верскиот туризам;
- засилување на соработката на верските заедници во државата и во окружувањето;
- подобрување на севкупната економска состојба во земјата преку развој на туризмот.

Во Стратегијата, преку Акцискиот план, се дава динамика на активностите и препораки до повеќе засегнати субјекти за имплементација на повеќе проекти, програми, маркетиншки активности за промоција и поддршка на туризмот и за подобрување на состојбата со верските објекти, нивна адаптација за сместување верници и други туристи, а особено во активните манастири, кои практикуваат нестационарен верски туризам.

Стратегијата дава одговор на повеќе прашања и нуди соодветни решенија димензионирани во временски квартали за наведениот петгодишен период.

II. АНАЛИЗА НА ТЕКОВНАТА СОСТОЈБА

Во Република Северна Македонија има над 3000 верски објекти (цркви, параклиси, манастири, џамии, катедрали, синагоги и др.). Покрај црквите и џамиите, за туристите многу атрактивни и најпосетувани се манастирите. Во државата денес постојат околу 300 манастири, од кои 40 се активни со монаштво, околу 130 со конаци без монаштво и над 130 со манастирски цркви без конаци.

Голем е бројот на манастири што се од посебен интерес и претставуваат заштитени споменици на културата. Најголем број од манастирите имаат локален, регионален и национален карактер. Над дваесет манастири во Македонија имаат и меѓународно значење.

Во последната деценија мошне атрактивни манастири со интернационално значење се: „Св. Наум Охридски“, „Св. Јован Крстител“ – Бигорски, „Св. Јоаким Осоговски“, „Св. Гаврил Лесновски“, „Успение на Пресвета Богородица“ – Матка, Марков манастир „Св. вмч. Димитриј“, „Св. Леонтиј“ – Водоча, „Воведение на Пресвета Богородица“ – Вељуса, „Успение на Пресвета Богородица“ – Трескавец, „Свети Јован Претеча“ – Слепче, „Св. вмч. Георгиј Победоносец“ – Рајчица, „Св. Архангел Михаил“ – Варош, „Св. Перображение“ – Зрзе, „Пресвета Богородица Пречиста“ и други.

За тоа колкав е бројот на туристи што ги посетуваат нашите манастири, немаме статистички податоци. Но, факт е дека нашите верски објекти се посетени од домашни и странски туристи од повеќе држави. Исто така, посетени се повеќе

видови верски објекти – христијански, исламски и други. Покрај манастирите и црквите, кои се препознатлив белег на нашата земја, особено значајни и интересни за туристите се и исламските објекти, кои се наоѓаат во добра состојба. Преку посетата на верските објекти се промовира РС Македонија како мултиконфесионална земја.

Факт е и тоа дека во дел од манастирите каде што има активен монашки живот, во обидот да се зачува молитвениот мир, монашкиот дел не е пристапен за посетителите, но затоа, пак, срдечно и со евангелско гостољубие се дочекани во гостинскиот дел. Тука тие можат да се запознаат со историјата и со животот на манастирот, да ги разгледаат манастирските ракоделенија, да земат учество во литургијата, да побараат молитвена поддршка за себе, за своите блиски, живи и упокоени, и со себе да понесат дел од мирот и благословот на манастирот, црквата и сл.

За манастирите што немаат активно монаштво, а имаат конаци, се грижат надлежните свештени лица и локалното население. Во манастирите може да се ноќева со претходна најава. Најчесто ноќевањето не се наплаќа, но на посетителите им се кажува да остават пари колку сакаат. Управувањето со овие манаситори е од страна на црковен или манастирски одбор од најблиската населба – село или град и за секој манастир има назначено одговорно лице. Најчесто тоа е назначеното мирско лице или служителот на манастирот, а во некои случаи има и назначен одговорен свештеник.

Подвлекуваме дека најголем дел од активните манастири, другите манастири, цркви и други верски објекти, поради својата милениумска верска активност, историска важност, книжевна традиција, градителско наследство, фреско-живопис, резбарство, калиграфија и слично, се заштитени како национални споменици на културата.

2.1 ВОВЕД ВО МЕТОДОЛОГИЈАТА ЗА УТВРДУВАЊЕ НА ТЕКОВНАТА СОСТОЈБА

Во секоја стратегија најзначајно е правилното детектирање на постојната состојба, по што следува јасно поставување на целите што треба да се постигнат, од што, пак, директно произлегуваат различни можности и модалитети како низ акцискиот план на мерки да се дојде од постојната до посакуваната состојба, преку остварување на целите.

Токму затоа во содржината на оваа Стратегија за развој на верскиот туризам и поддршка на активните манастири во дел II е предвидена анализа на постојната состојба. Се разбира дека анализирањето на состојбата може да биде површно